Acad. IORGU IORDAN, *Nume de locuri romînești în Republica Populară Română*, Volumul I, Ed. Acad. R. P. R., 1952, (304 p.)

Studiul numirilor de locuri a început să trezească interes de abia în a doua jumătate a secolului trecut. Noua disciplină științifică a atras atenția mai multor categorii de cercetători și anume a istoricilor, geografilor, etnografilor și lingviștilor. Faptul acesta se explică prin valoarea pe care o prezintă, din diferitele puncte de vedere, toponimia unui teritoriu oarecare. Geograful a văzut în numirile de locuri „o adevărată anexă terminologică a disciplinei sale" (v. *Introducere*, p. III), istoricul a privit toponimia „drept istoria nescrisă a unui popor, o adevărată arhivă, unde se păstrează amintirea atîtor evenimente... care s-au petrecut de-a lungul timpurilor și au impresionat într-un chip oarecare psihicul popular", etnografii s-au slujit de toponimice pentru stabilirea etnogenezei populației dintr-o anumită regiune, iar lingviștii au descoperit în numele de locuri documente de limbă veche, cu o foarte mare valoare, în cele mai multe cazuri, pentru epocile lipsite de texte scrise. În primul rînd toponimicele sînt fapte de limbă. Ele trebuie puse alături de cuvintele obișnuite, așa-zisele apelative, din vocabularul unei limbi. Ca și în cazul acestora, prima operație care trebuie efectuată este stabilirea originii, a etimologiei lor. Trebuie să se știe de la început ce înseamnă un toponimic oarecare, din ce limbă provine el, ce modificări formale sau semantice a suferit, deci trebuie să se întreprindă o operație ce ține de competința lingvistului. O dată stabilite toate acestea, toponimicele pot fi invocate cu folos și de ceilalți cercetători în vederea sprijinirii ideilor pe care aceștia le urmăresc. Cum spune I. Iordan, „studiul strict lingvistic al numelor topice trebuie să preceadă pe cel geografic, istoric, etnologic etc." (p. IX). Cu toate acestea, faptele s-au petrecut în alt mod. Căci cei dintîi care s-au oprit asupra studiului numirilor de locuri n-au fost lingviștii, ci istoricii. Faptul nu a putut rămîne fără urmări negative asupra valabilității rezultatelor cercetărilor. Un toponimic oarecare, ca orișice alt cuvînt al unei limbi, se supune legilor de dezvoltare ale acelei limbi. Modificările formale ale cuvintelor trebuie să se reflecte și în componența sonoră a acelui toponimic, presupunînd că el este străvechi în limbă. Evoluția fonetică a numirilor de locuri, cu foarte rare excepții, nu este altă față de cea a cuvintelor normale. Neținînd seama de aceasta și, în primul rînd, necunoscînd temeinic tendințele fonetice manifestate în evoluția unei limbi, primii cercetători ai toponimiei au ajuns la rezultate care astăzi nu mai pot avea valoare științifică. Așa, cel puțin, se prezintă situația la noi. Cele mai multe din etimologiile toponimice ale lui A. D. Xenopol sau chiar ale lui B.P. Hasdeu nu rezistă, pentru că autorii lor ignorează „legile fonetice" fundamentale ale limbii române, subordonînd, în același timp, studierea toponimiei ideii continuității, cu orice preț, a elementului romanizat în nordul Dunării. Așa se explică de ce în multe toponimice evident slave sau maghiare etc., cercetătorii din secolul trecut vedeau numai cuvinte latinești.

Această „perioadă de lirism" a cercetărilor toponomastice, cum o numește Th. Capidan (*Les noms géographiques de Roumanie et le dictionnaire toponymique roumain*, în *Langue et littérature*, vol. IV, nr. 1 și 2, București, 1948, p. 136) a fost curînd depășită, căci, o dată cu începutul secolului nostru, apar lucrări în care spiritul științific riguros înlătură construcțiile etimologice arbitrare cu care se îndeletniciseră, sub ideea obsedantă a timpului, cercetătorii anteriori. Progresul coincide cu apariția unor lucrări de lingvistică românească de o certă valoare științifică. Este vorba de lucrările care au ca obiect trecutul istoric al limbii noastre, îndeosebi, evoluția sistemului fonetic românesc. Acum se descoperă „legile fonetice" ale limbii române, care stabilesc corespondențe precise, de la o etapă la alta din evolu-

https://biblioteca-digitala.ro

ţie, în materialul cel mai concret al limbii — sunetele. Paralel cu aceasta, fac mari progrese şi cercetările asupra lexicului românesc, clarificîndu-se componenţa istorică, pe origini, a cuvintelor limbii noastre. La acestea se adaugă şi publicarea a tot mai numeroare texte vechi, unde se întîlneşte un bogat material toponomastic, foarte valoros pentru înţelegerea toponimiei actuale, precum şi a unor dicţionare toponimice, alcătuite de geografi. Valoarea documentelor istorice şi a dicţionarelor geografice pentru studierea toponomiei a fost odată subliniată pregnant de V. Bogrea într-o frază care trebuie să fie amintită: „Numai avînd dicţionarul geografic într-o mînă şi colecţiile istorice în alta, se poate ajunge la rezultate pozitive în acest domeniu". Pentru cercetarea toponimiei româneşti, începe acum o nouă etapă. Nu vom aminti decît cîteva nume de lingvişti cu merite deosebite în această privinţă. Mai întîi Ov. Densusianu, Al. Philippide, S. Puşcariu, G. Weigand, apoi N. Drăganu, G. Kisch, Th. Capidan, E. Petrovici, St. Paşca şi alţii.

Printre aceştia, autorul lucrării pe care o recenzăm ocupă un loc de frunte. Concomitent cu preocupările intense asupra stărilor lingvistice actuale româneşti, concretizate în lucrările cunoscute, pe care, de aceea, nu-i nevoie să le mai amintim, asupra limbii contemporane, se observă în activitatea lingvistică a acad. I. Iordan un interes statornic pentru toponomastica românească. Prima sa lucrare de proporţii este *Rumänische Toponomastik*, apărută în anii 1923 şi 1925 (două volume) în Germania. După ea au urmat numeroase studii tipărite în revistele de specialitate din ţară sau din străinătate. În anul 1952 a apărut cartea de faţă: *Nume de locuri româneşti în Republica Populară Română.*

Lucrarea sa *Rumänische Toponomastik* ne apare ca prima încercare de a prezenta global, folosindu-se şi cercetările anterioare, situaţia toponimiei româneşti şi problemele pe care ea le ridică. Elaborată în perioada dinaintea unirii Transilvaniei, această lucrare nu cuprinde decît numirile de locuri din Muntenia şi Moldova. Ele sînt cercetate din trei puncte de vedere: al semnificaţiei lor, al valorii lor ca documente de limbă şi al importanţei lor pentru dovedirea unor amestecuri etnice Cartea cuprinde, aşadar, trei părţi distincte. Deşi de un real folos ştiinţific în timpul apariţiei sale (ea trebuie consultată şi astăzi pentru partea lingvistică şi etnografică), lucrarea a fost cu timpul depăşită, prin lărgirea materialului toponomastic şi prin noile explicaţii elaborate de cercetători. La acest progres al studiilor toponomastice a contribuit însuşi acad. I. Iordan. O nouă lucrare care să ţină seama de progresele realizate între timp în această ramură a lingvisticii româneşti era absolut necesară. Cartea *Nume de locuri...* are, printre altele, şi acest mare merit. Acum, o chestiune secundară. Deşi au trecut cîţiva ani de la apariţia ei, această operă nu a fost discutată în publicaţiile de specialitate. Singura recenzie a lui V. Cheresteşiu, din „Limba română", an I, 1953, p. 85, urm., nu merită să fie luată în consideraţie pentru tonul ei inadmisibil în discuţiile ştiinţifice.

O comparaţie făcută în grabă între opera mai veche în limba germană şi cartea apărută în 1952 scoate îndată la iveală superioritatea acesteia din urmă. În primul rînd, materialul luat în considerare este mult mai bogat. Ne putem da seama numai dacă facem o comparaţie a numărului de pagini: volumul întîi din vechea lucrare numără 117 pagini, în timp ce acesta de acum are peste 300 de pagini. Autorul a inclus acum numeroase toponimice din Transilvania, precum şi toponimicele româneşti suddunărene, care între timp fuseseră cercetate cu competinţă de Th. Capidan. La aceasta se adaugă lărgirea simţitoare a explicaţiilor, a pasajelor interpretative. Planul ultimei lucrări coincide însă, în liniile sale generale, cu acela al cărţii *Rumänische Toponomastik*. Ca şi acolo, principalele probleme pe care le ridică studiul toponimiei româneşti sînt tot în număr de trei. Le consemnează autorul la sfîrşitul părţii introductive: 1. „Cum procedează românii la denumirea locurilor cunoscute de dinşii"; 2. „Ce fapte de limbă constatăm în nomenclatura noastră topică" şi 3. „În care ţinuturi din cele locuite astăzi de români găsim dovezi toponimice despre amestecuri etnice" (p. XVII, *Introducere*). Dintre acestea, prima constituie obiectul volumului I, acesta de care ne ocupăm. Discuţiile lingvistice legate de toponimia românească vor fi tratate în volumul următor, care pînă astăzi încă nu a apărut, dar pe care dorim să-l vedem cît mai curînd publicat. Faţă de vechea lucrare, unde partea etnografică este reprezentată, e drept numai printr-un capitol asupra amestecului etnic româno-ucrainean reflectat în toponimia (şi onomastica) fostelor judeţe Dorohoi şi Botoşani, noua lucrare, spre regretul cititorului, va fi lipsită de această parte. Autorul aduce următoarea motivare; „Deoarece studiul toponimiei (nu numai a celei româneşti) cu scopul de a urmări migraţiile popoa-

https://biblioteca-digitala.ro

relor prezintă dificultăți mari, pe care nu mă simt în stare să le birui, îmi limitez cercetarea la punctele 1 și 2" (p. XVII).

Partea I a cărții *Nume de locuri...* poartă subtitlul *Onomasiologie*, termen care exprimă succint punctul de vedere din care este privit obiectul cercetării. Dată fiind marea diversitate a toponimicelor românești și dificultatea unei grupări pe origini sau în alt mod, autorul se oprește asupra punctului de vedere semantic. O grupare având drept criteriu înțelesurile numelor topice se impune oarecum de la sine atunci cînd, ca în lucrarea de față, se manifestă tendința de a îmbrățișa, în limitele posibilului cît mai multe din toponimicele țării noastre, cel puțin din cele înregistrate în vreun mod oarecare. Iată cum se exprimă autorul: „... cercetarea toponimiei trebuie să pornească de la însemnarea numelor respective, oricare ar fi scopul mai îndepărtat pe care-l urmărim, așa că o grupare a lor după criterii semantice este nu numai recomandabilă, ci și inevitabilă" (*Introducere*, p. XV). Din acest punct de vedere, materialul cercetat este împărțit în patru mari categorii și anume: 1. toponimice „care descriu poziția, aspectul sau vreo altă particularitate a locului" (*Topografice*); 2. „nume care au ca punct de plecare diverse fapte din viața socială a poporului nostru" (*Sociale*); 3. „nume care păstrează amintiri despre evenimente și întîmplări din trecut" (*Istorice*); 4. „nume care trădează o anumită atitudine sau trăsătură psihică a celor ce le-au dat" (*Psihologice*). Recunoscînd utilitatea unei astfel de împărțiri, autorul nu trece cu vederea dificultățile pe care ea le implică. Ele țin de greutatea ce se ivește ori de cîte ori vrem să stabilim o grupare judicioasă a cuvintelor după sensul lor, căci de multe ori sensul unui cuvînt poate fi atribuit mai multor categorii semantice. Lucrul acesta este evident mai ales în primul capitol al lucrării (*Topografice*). Între toponimicele „care descriu forma sau aspectul exterior al locului" sau între numirile topice „care evocă natura terenului aparținînd localității respective" și „toponimicele care arată o însușire a locului" (așa sînt intitulate primele trei paragrafe din capitolul *Topografice*), este, adeseori, foarte dificil de sezisat diferențele specifice care ne dau dreptul să atribuim cutare toponimic uneia dintre categoriile semantice indicate mai sus. Așa se explică de ce unele numiri de locuri sînt tratate de două sau, uneori, și de trei ori, cum se întîmplă cu unele din sinonimele toponimicului *Balt*, din paragraful I, repetate mai departe sub *Glodul*, cu sinonimele toponimicului *Piscul* (p. 23), repetate și la p. 45, în al doilea paragraf, sau cu sinonimele toponimicului *Curătura*, aduse în discuție și în paragraful cuprinzînd toponimice „care arată o însușire a locului (sub *Ars*). În alte cazuri, unele toponimice ar putea figura, după părerea noastră, în alt paragraf decît cel fixat de autor. Așa ar fi de pildă toponimicul *Dorohoi*, dacă apropierea lui de rus. – ucr. *doroga* „drum, stradă" e mai potrivită decît de ucr. *dorog*+ suf. *un*+*i* (v. E. Petrovici, „St. cerc. lingvistice", IV, p. 74), și cu toponimicul *Putna*, din rus., ucr. *put*ь „drum"+*na*. Acestea, și încă altele, ar putea alcătui un grup aparte, despărțit de celelalte sinonime ale lui *Vale*, unde-s trecute acum. Renunțăm la alte exemple.

Autorul și-a dat seama de această dificultate și a subliniat-o de mai multe ori, printre altele la p. 16: „Această situație arată, mai elocvent decît orice alte considerații teoretice, că o grupare, după înțeles, a numelor topice, contestabilă din punct de vedere principial, se dovedește a fi foarte dificilă, dacă nu chiar imposibilă, în fapt". Cu toate acestea, o altă împărțire nu poate fi preferabilă: „Trebuie să recunosc că gruparea numirilor topice în modul adoptat de mine este destul de arbitrară, cum poate lesne observa cititorul atent, dar alta mai judicioasă, nu mi se pare posibilă, iar renunțarea la o clasificare după criterii materiale ar îngreuia expunerea" (p. 30, nota 3).

Dificultatea grupării stricte în categoriile semantice stabilite nu împietează întru nimic asupra valorii științifice a acestui prim capitol. Ca și în alte lucrări ale acad. I. Iordan, impresionează de la început materialul imens de fapte luat în discuție. Procedarea aceasta, care se vădește încă din primele sale lucrări în domeniul lingvisticii românești, îl ferește pe autor de concluzii pripite și conferă rezultatelor sale trăinicie și valabilitate.

Ne vom opri acum asupra primului capitol, *Topografice*. Una din caracteristicile demne de relevat ale acestui capitol, în afară de bogăția faptelor, este prezentarea și discutarea, o dată cu toponimicele derivate din apelative existente în lexicul românesc, și a numirilor de locuri al căror etimon se află în una din limbile vecine sau în vorbirea unor popoare care au locuit altădată pe teritoriul țării noastre. Prin aceasta, autorul nu iese în afara problemei enunțată în titlul lucrării, căci aceste toponimice cu etimon străin sînt în uzul întregii mase de vorbitori ai limbii

https://biblioteca-digitala.ro

romine, care le foloseşte curent, deşi nu-şi dă seama, în cele mai multe cazuri, de semnificaţia lor originară. Pentru ilustrarea felului cum procedează autorul, vom da aici un singur exemplu. În paragraful al doilea (toponimice care evocă natura terenului aparţinînd localităţii respective sau aflate în propierea ei), sub cuvîntul *Fagul*, cu diferitele sale forme, sînt grupate următoarele sinonime: *Fîcul*, *Bucovăţul*, *Bucovina* etc., toate derivate din v. sl. *buk* „fag"; apoi *Bichiţiu*, *Bichiş* şi altele, din magh. *Bükkös* „făget"; *Boholta* sau *Boholţ* din săs. *Büchʾlz* (= pădure de fagi). În alte cazuri, aceste sinonime sînt cu mult mai numeroase, căci, adeseori, în situaţia celor de origine slavă, ele au forme diferite după limba slavă din care provin, sau după radicalul slav care poate fi diferit. Procedarea aceasta are, pe lîngă altele, avantajul că ne ajută să ne dăm seama de amestecurile etnice din unele regiuni, toponimicele cu etimon străin, cu excepţia poate a celor slave vechi, putînd fi grupate pe arii mai mult sau mai puţin compacte, şi să ne întărească convingerea că procedeele de creare a numirilor de locuri sînt, în cea mai mare măsură, asemănătoare la diferite popoare. Este şi normal să fie aşa, deoarece diferitele caracteristici ale terenului, ridicături, văi, şesuri, păduri etc. sînt denumite, în primul rînd, şi în conformitate cu mentalitatea populară, „dispusă să-şi reprezinte noţiunile în mod concret", cu însăşi cuvintele curente în lexicul unei limbi, indiferent de care limbă e vorba.

Autorul nu pierde niciodată din vedere, atunci cînd cercetează toponimicele de origine slavă de pe teritoriul românesc, aspectul lor fonetic, care-l ajută să facă precizări dacă, de pildă, cutare toponimic este vechi slav, sau este ucrainean sau sîrb. Printre altele, se ţine seama de următoarele particularităţi fonetice: tratamentul lui *g* ca *h*, ceea ce ne îndreaptă spre originea ucraineană a termenului, prezenţa polnoglasiei sau plenisoniei, caracteristică limbilor slave răsăritene (în toponimia românească interesează numai ucraineana), tratamentul vocalei nazale vechi slave din seria dură $\tilde{o}$ (*o* nazal) ca *- îm -*, *- un -* (toponimicele cu acest tratament sînt vechi slave) sau ca *- u -* (toponimicele acestea sînt ucrainene, dar pot fi şi sîrbeşti dacă ele apar în Banat). „Fonetismele *- îm -* şi *- um -*, spune autorul, ocupîndu-se, de tratamentul lui $\tilde{o}$ v. slav, ale numelor noastre presupun o origine bulgărească, pe cînd *- u -* arată proveniența sîrbească (în sud-vest) şi ucraineană-rusească (în nord şi est)" (p. 49, nota 9). Precizări de felul acesteia sînt numeroase în acest prim capitol de care ne ocupăm. Din acest punct de vedere, un toponimic ca *Putna* trebuie socotit de origine ucraineană în nord şi este şi de origine sîrbă în Banat. Tot de origine sîrbă este şi *Lugoş*, derivat de la un radical v, sl. *lǫgъ* „mlaştină", cu, $\tilde{o} > u$ ca şi în alte toponimice de origine sîrbească (v. p. 56 27, s. v. *Lunca* etc.) Despre *Lugoş* autorul nu face această precizare.

Un alt fapt care merită subliniat în legătură cu materialul discutat în capitolul *Topografice* este menţionarea, atunci cînd informaţia o permite, a sinonimelor toponimice de pe teritoriul altor limbi, îndeosebi a celor slave, ceea ce infirmă obiecţia, plină de rea-credinţă, a lui V. Cheresteşiu din recenzia amintită, mulţumit, se pare, numai cu parcurgerea, atentă, a *Introducerii*. Exemple ne întîmpină aproape la fiecare pagină şi poate că nu ar mai fi nevoie să insistăm. Numai spre ilustrare, vom enumera sinonimele din alte limbi, invocate de I. Iordan, ale toponimicelor derivate de la adjectivele *frumos* şi *bun*: ucr. *Krasna*, slov. croat. *Krasnitsa*, croat. *Krasovitsa*, apoi slov. *Lêpi Dôb*, *Lêpi Vrh*, croat, *Lepoglava*, *Lepa Ves*, derivate din tema slavă *lěpъ* „frumos, drăguţ" (p. 88), apoi croat., sîrb., ucr. *Dobra*, croat *Dobritsa*, *Dobrinka*, sîrb. *Dobra*, *Dobrinja*, *Dobroti*, sorb. *Dobrusa*, *Dobryn'* etc., derivate din slav. *dobrъ* „bun", sau sîrb. *Dobrodo*, *Dobrodoli*, *Dobrić Doli*, *Dobrodoljane*, *Dobrovoditsa*, *Dobru Voda*, ucr. *Dobrovody*, *Dbrovoôdka*, ceh *Dobrá Voda*, în care intră şi apelativele *voda* sau *dol* „apă", „vale". Prin această procedare, care este prezentă mereu, cum am mai spus, autorul nu izolează toponimia românească de aceea a ţărilor vecine, subliniind, ori de cîte ori se iveşte ocazia, similitudinile şi paralelismele toponomastice din această parte a Europei. Aceasta nu înseamnă că dacă aceleaşi paralelisme le descopere şi le semnalează I Iordan şi în a te părţi mai îndepărtate ale Europei, el poate fi acuzat de „ploconire în faţa occidentului" (v. recenzia amintită a lui V. Cheresteşiu). Aşa ceva este de-a dreptul ridicol.

Capitolul al doilea, *Sociale*, cuprinde numiri de locuri „care se referă la diverse instituţii, obiceiuri etc. din viaţa poporului român". În multe privinţe, cum remarcă şi autorul, cercetarea acestora implică referiri la trecutul nostru şi, din acest motiv, unele din numirile topice discutate aici ar putea figura şi în capitolul al III-lea, *Istorice*. Sînt distinse mai multe categorii de toponimice, care, prin sensul lor, amin-

https://biblioteca-digitala.ro

tesc de organizarea socială românească. Mai întîi „toponimice derivate de la nume de persoană". Acestea amintesc, în cazul localităților, de întemeietorul unui sat, de proprietarul satului, sau, în general, de un personaj care va fi jucat un rol de seamă în viața lo alității respective. Predomină aici toponimicele derivate cu ajutorul sufixelor *-eşti* sa *-eni*. Foarte interesante sînt observațiile cu privire la valoarea acestor sufixe toponimice, precum și a sufixului *-ani*. Reținem următorul citat dintr-un document de pe vremea lui Șerban Cantacuzino cu privire la formarea numelor de familie cu ajutorul acestor sufixe: „Așa pronumele unui român este *Ioan* și are moșia *Plop*, prin adăugirea la *Plop* scurtimea *-eanu*, face *Plopeanu* și cu *Ioan*, va fi *Plopeanu Ioan*. Cel ce nu are nici una din aceste bogății (moșie sau sat), apăi să-și formeze viitoarea numire luînd pronumele lui tată-său, adăugîndu-i scurtimea *-escu* sau *-eanu*, și cu pronumele ar ieși: *Adam* și pe tată-său *Ioan*, prin adăugirea *-escu*, ar fi *Ioănescu*, pus la al lui ar veni *Adam Ioănescu*". Printre toponimicele formate de la antroponimice, se deosebesc mai multe categorii: „antroponimice masculine cu formă de singular", „antroponimice feminine", „antroponimice formate cu ajutorul lui *-falău*", care predomină în Transilvania, „antroponimice comemorative". Acestea din urmă ne sugerează problema care nu a oprit pînă acum, în mod special, atenția cercetătorilor toponimiei, asupra felu ui cum sînt denumite străzile principalelor noastre orașe. S-ar putea alcătui, cu acest prilej, un capitol special în cadrul disciplinei noastre, dedicat acestei chestiuni, cu rezultate, desigur, foarte importante. Fără îndoială că cele m i multe numiri de străzi sînt legate de diferite personalități istorice, cu un rol de frunte în viața orașului respectiv, sau, în general, a poporului nostru. Altele amintesc de personalități străine legate de istoria noastră. Așadar, multe „antroponimice comemorative". Sînt însă foarte numeroase numiri de străzi sau cartiere care, amintind de stări de lucruri mai vechi, au o certă valoare atît lingvistică, cît și istorică sau etnografică. Exemple numeroase ne oferă, de pildă, orașul Iași. Numiri de străzi ca *Păcurari*, *Sărărie*, *Ruf n* (un cartier lipovenesc), *Pojărnicie*, *Curelari*, *Tălpălari*, *Beilic*, *Juraţori* și multe altele, sînt dovezi în acest sens. N-ar fi, deci, lipsită de interes o astfel de cercetare.

La toponimicele cuprinse în capitolul *Sociale* se alătură și acelea „care arată raporturi de proprietate", apoi acelea „însoțite de adj. *mare* și *mic*, *nou* și *vechi* etc.", căci acestea din urmă consemnează procesul dezvoltării satelor noastre în decursul timpurilor. Capitolul al doilea al lucrării se completează cu următoarele paragrafe: „Tononimice care amintesc diverse instituții sau măsuri de ordin social", „Toponimice care arată poziția socială a oamenilor", „Toponimice care amintesc existența unor categorii de locuitori avînd o funcție specială în organizația statului", apoi „Toponimice care vorbesc despre credințe, superstiții și obiceiuri" etc.

Al treilea capitol, *Istorice*, cuprinde „Toponimicele formate de la nume de popoare" (unul din paragrafele cele mai interesante). „Toponimice care arată originea românească a locuitorilor" și „Toponimice care păstrează amintirea unor evenimente sau obiecte istorice".

În sfîrșit, ultimul capitol, *Psihologice*, grupează toponimicele care trădează atitudinea *subiectivă* a indivizilor vorbitori față de diferitele realități topice înconjurătoare. Oamenii nu rămîn indiferenți față de ele. Ei își manifestă, în felul cum le numesc, atitudinea lor psihică față de ele. Alte numiri de locuri „exprimă o reacț une afectivă, o luare de poziție emoțională din partea creatorilor lor, nu față de „loc" ci față de „om"; un sat, să zicem, este numit după o particularitate fizică sau psihică a întemeietorului, a stăpînului sau a locuitorilor lui" (p. 270). Toponimicele din acest capitol sînt grupate după cum urmează: 1. „porecle" (particularități fizice sau psihice); 2. „calificări" (situarea locuitorilor în ierarhia socială după criterii economice; 3. „imagini" (expresii plastice prin excelență).

O bibliografie a lucrărilor esențiale și un indice alfabetic încheie primul volum Despre indice am avea de spus că el nu cuprinde, adeseori, toponimice asupra cărora autorul face discuții largi în cursul lucrării (de pildă *Dunărea* etc., etc).

Vom face cîteva observații de amănunt, cîte o dată și unele completări.

La p. 7, unde se discută toponimica care indică „locuri de pe care s-au scos copacii pentru a fi transformate în terenuri agricole, pășuni..." poate fi adăugat și numele de munte *Ouşorul* de lîngă Vatra-Dornei, alături de cele din reg. Bacău și Iași, derivat din magh. *ovas* „curătură". Apelativul maghiar stă și la baza toponimicului *Oaşul*, *Ţara Oaşului* precum și a altor toponimice din Transilvania, pe care le discută acad. E. Petrovici în studiul *O particularitate a fonetismului maghiar oglindită în*

https://biblioteca-digitala.ro

elementele maghiare ale limbii române, „Șt. cerc. șt." Seria III, (Șt. sociale), nr. 3-4 anul V, iulie-decembrie, Cluj, 1954, p. 449. O astfel de interpretare este conformă cu realitatea, acest munte fiind complet despădurit, ca și muntele *Oașul* din nord-vestul Ardealului. Este drept că forma conică aproape perfectă a muntelui de lîngă Vatra-Dornei ne-ar putea îndreptăți să apropiem numele său de apelativul *ou*, apropiere care se pare că-i frecventă în gura vorbitorilor din regiune.

La p. 23, toponimicul *Igliția* este pus în legătură cu pol. (*t*)*glitsa* „ac mare, igliță"; „vîrf (de munte, de turn)", iar *Parîngul* (culme de munți), cu termenul entopic *parîngă* „creastă înaltă, alcătuită din stînci mari și pietre tari", același cuvînt, probabil, cu *parîngă* „prăjină de transportat greutăți". Termenul *igliță*, alături de „ac mare" etc., mai înseamnă în unele locuri (com. Voinești-Iași) și „prăjină care se pune pe marginea unui poiet, un fel de parapet". S-ar putea, deci, stabili un paralelism între felul cum a luat naștere toponimicul *Parîng* și toponimicul care ar putea fi socotit sinonim, *Igliția*, plecîndu-se de la niște apelative care înseamnă „prăjină". Pe aceeași pagină este discutat și toponimicul *Chiciului*, un deal lîngă satul Voinești-Iași, invocîndu-se un etimon romanic **picc-* „vîrf". La cele spuse de autor, adăug m că în același sat se cunoaște și un apelativ, *chiciâuri* (am auzit numai forma de plural), însemnînd „ridicături de pămînt, movile, pe un șes".

La p. 26, printre toponimicele care au ca punct de plecare apelativul *stîncă*, cu sinonimele *stană* sau *stancă*, este trecut și *Stînișoara* (culme de munți în Carpații răsăriteni, numele unei mănăstiri din Argeș, munte în Gorj ; acestea din urmă avînd forma *Stănișoara*). Punerea lor în legătură cu cuvîntul *stînă* este respinsă de autor pe motivele, întîi, că prefacerea lui *î* neaccentuat în *ă*, ca în toponimicele din Argeș și Gorj etc., nu-i obișnuită în limba română (fenomenul opus, *ă* neaccentuat > *î* fiind cel obișnuit), și al doilea, că existența stînilor pe acești munți „n-are importanță pentru motivul că pretutindeni în regiunile muntoase dăm peste stîni, care nu pot constitui, de i, un semn distinctiv al unui anumit loc decît în mod cu totul excepțional". La acestea avem de spus că dacă prezența stînilor pe acești munți (e vorba și de muntele *Stînișoara* din raionul Fălticeni, unde, la fel, sînt numeroase stîni) nu poate constitui un punct de plecare în explicarea denumirii lor, la fel se prezintă lucrurile și în cazul explicației adoptate de I. Iordan, căci pretutindeni în regiunile muntoase dăm peste stînci, acestea neputînd constitui aici „un semn distinctiv al unui anumit loc". Afirmația autorului ni se pare prea categorică.

Din acest punct de vedere este interesant să amintim constatarea făcută tot de I. Iordan, în aceeași lucrare, în legătură cu prezența unor numeroase toponimice care înseamnă „șes, cîmpie" tocmai în regiunile accidentate, unde raritatea locurilor plane constituie un motiv, prin contrastul care se realizează, pentru folosirea deasă a acestor toponimice însemnînd „șes cîmpie". La p. 6 : „...marea majoritate a locurilor numite astfel [*Cîmpul, Cîmpie* etc.] sînt situate în regiuni muntoase și deluroase, așadar acolo unde aspectul lor contrastează cu al ținutului înconjurător și prin aceasta atrage atenția". Dacă toponimicele avînd la bază apelativul „cîmpie, șes" sînt mai numeroase la munte și la dealuri, cum s-a văzut mai sus, nu vom rămîne surprinși cînd vom constata că, dimpotrivă, toponimicele derivate de la cuvîntul *stîncă* sînt foarte numeroase în alte regiuni decît cele muntoase, căci, întocmai ca și în cazul precedent, ele denumesc aspecte ale terenului mai neobișnuit în cadrul unui relief ușor accidentat, în regiunea deluroasă. Această constatare se poate face ușor urmărind regiunile în care au fost înregistrate toponimicele derivate de la cuvîntul *stîncă*, la p. 26, *op. cit.* Cu excepția cîtorva dintre ele, aceste toponimice se întîlnesc în regiunile deluroase: în regiunea Iași, trei: *Stînca, Stînca Popricani* sau *Stînca-Roznovanu, Coada Stîncii* ; în Botoșani și Dorohoi iarăși trei ; apoi în regiunea Hușilor, București etc. Această constatare ne-ar putea îndreptăți să derivăm la fel de bine toponimicul *Stînișoara*, dintr-o regiune muntoasă, nu numaidecît de la un sinonim al lui *stîncă* (*stană* etc.) (asemenea toponimice abundă în regiunile deluroase) cum face acad. I. Iordan, ci și de la apelativul *stînă*. De altfel, toponimice care cuprind cuvîntul *stînă* există la noi. Un deal, unde în fiecare an se fac stîni, în raza satului Voinești-Iași, se cheamă *Dealul Stînii*, o cabană din Munții apuseni se numește *Stîna din Vale*, iar I. Iordan, la capitolul *Psihologice*, paragraful *Imagini*, lucrarea de față, notează *Stîna bătrînă*. Vrem să spunem, deci, că toponimicul *Stînișoara* poate fi explicat și ca un diminutiv al cuvîntului *stînă*. *Stînă* apare în toponimie și la românii suddunăreni. El are aici fie forma din limbile slave (v. sl. *stanъ*, fie forma din limba greacă (στάνι). Iată cîteva numiri de locuri, de pe teritoriul locuit de românii suddunăreni, care îl cuprind : *Stani-tu-cîmpu, Stane, Stana, Stani-tu-groapă, La Stani-al-Caranica, La Stani-al-Lambru, Stanile*. Nu lipsește nici forma alcătuită

https://biblioteca-digitala.ro

cu ajutorul sufixului diminutiv *-işor*, ca şi în *Stînişoara* noastră: „*Stanişor* nom de village situé près de la petite ville de Gnilane, dans la région moravo-vardarienne jusqu'à Vranja, où, au Moyen-Âge il y avait beaucoup de pâtres aroumains" (v. Th. Capidan, *Toponymie macédoroumaine*, în Langue et littérature, Bucureşti, 1946, p. 106).

La p. 32–33: Ocupîndu-se de toponimicele care au ca punct de plecare apelativul *apă*, acad. I. Iordan aduce în discuţie şi numirea *Cernavodă*, a cărei origine slavă este clară. În afară de orăşelul cu acest nume, mai este numită astfel şi o baltă din apropiere care, împreună cu balta *Carasu*, este situată pe valea cu apă curgătoare numită tot *Carasu*. Ultima denumire este de origine turcească, însemnînd exact acelaşi lucru ca şi *Cernavodă*: „apă neagră" sau „vale neagră", apelativul *apă* fiind adeseori sinonim cu *vale*, în toponimie. Concluzia la care ajunge autorul în privinţa priorităţii, în timp, a toponimicului slav faţă de cel de origine turcească este desigur indiscutabilă, chiar dacă ştiri istorice în această privinţă nu pot fi invocate. Slavii au locuit prin aceste locuri înainte de venirea populaţiei turceşti.

Pe marginea acestor fapte, ni se pare interesant de relevat următoarele. În *Originea Romînilor*, I, la p. 436–437, precum şi la p. 469, Al. Philippide, ocupîndu-se de toponimicele de pe teritorul romanizat al Peninsulei balcanice în timpul lui Iustinian, găsite în lucrarea *De aedificiis* a lui Procopios, menţionează o localitate cu numele de Μαυρόβαλλε (Maurovalle) care este situată de Procopios printre toponimicele ce se aflau „dinspre fluviul Istru în Scythia" (παρὰ ποταμὸν Ἴστρον, Σκυθας). Localitatea aceasta se afla pe undeva pe lîngă malul dobrogean al Dunării, în Scythia Mică. Philippide vede în prima parte a toponimicului notat de Procopios cuvîntul greces μαῦρος „negru", iar în a doua, pe *vallis* „vale". Dacă această explicaţie este valabilă, atunci în toponimicul acesta avem de-a face cu aceeaşi formaţie ca şi în toponimicele precedente, *Cernavodă* şi *Carasu*. Nu poate exista totuşi certitudinea că actualele denumiri, care coexistă, deşi una e mai veche ca cealaltă, au ca punct de plecare toponimicul atestat în secolul VI, care va fi fost întîi calchiat de către slavi, prezenţi aici în acest timp. Şi aceasta, din cauză că, deşi situată de Procopios în Scythia Minor şi prin apropiere de Dunăre, nu putem şti dacă localitatea Maurovalle se va fi găsind prin apropiere de actualul *Cernavodă* sau undeva pe valea rîului *Carasu*. Dar, cu toate acestea, o oarecare probabilitate că între vechea denumire şi numele topice de astăzi s-ar putea întrevedea o filiaţie, rămîne, şi ea poate fi sprijinită nu numai pe coincidenţa semantică semnalată, ci şi prin analogia cu alte situaţii similare, din aceeaşi regiune. Într-adevăr, au fost consemnate, pînă acum, în Dobrogea, de către cercetători, şi alte numiri de locuri care continuă, prin intermediul slav, toponimice romane. Le pomeneşte şi I. Iordan în lucrarea de faţă. Primul este *Hîrşova*, în care unii au văzut pe vechiul *Carsium*, părere la care se raliază şi I. Iordan, adăugînd că în modificările ulterioare a jucat un rol şi slav. *hru(š)ka* „păr" (pomul). Sufixul *-ova* este de asemenea tot slav (v. p. 67). Cel de-al doilea prezintă o situaţie lipsită de sinuozităţi. Localitatea *Cimena* din Dobrogea (din slav. *kamenь* „piatră") este situată pe locul unde a fost, pe vremea stăpînirii romane, satul *Petra*, cum o probează o inscripţie descoperită aici care pomeneşte acest toponimic (v. p. 67). Dar nu numai în Dobrogea, ci şi în alte locuri din ţara noastră sînt atestate toponimice din vremea stăpînirii romane, unele de origine autohtonă, peste care s-au suprapus toponimice de origine slavă. Aşa, de pildă, spune I. Iordan la p. 91: „*Cerna* din Banat coincide, se pare, în ce priveşte aşezarea geografică, cu vechiul *Dierna* (redat şi sub aspectele *Zerna*, *Tierna*, *Tsierna*)", iar *Bîrzava*, din aceeaşi regiune „trebuie considerat drept continuatorul vechiului *Berzovia* (*Berzobis* etc.) despre care O. R. I, p. 322 urm. susţine, pe bună dreptate, cred, că este trac (pronunţarea exactă va fi fost *Berzava*), atît de asemănător ca sunete (poate şi ca sens), care a dat cu vremea pe actualul *Bîrzava*" (p. 59). La fel, peste toponimicul latinesc *Ad aquas caldas*, din Transilvania, se va fi suprapus un toponimic de origine slavă, *Toplita*, care înseamnă acelaşi lucru. Sigur este că magh. *Héviz* „baie caldă, pîrău cald", din *hé* (= hő) „cald", „fierbine" şi *víz* „apă", denumind localitatea *Toplita* din Regiunea autonomă maghiară, este traducerea, cuvînt cu cuvînt, a toponimicului slavo-romîn(v. I. Iordan, *op. cit.*, p. 86). Cît priveşte toponimicul sinonim de origine autohtonă *Germisara*, pentru care, la aceeaşi pagină, se citează Kisch, I, p. 45, 274, trimitem şi la cele spuse de Philippide, *Originea Romînilor*, I, p. 444–447. Philippide crede că la baza lui stă *germ-* sau *jerm-* „cald" şi *-*zera* (> *zeară* > *zără*, în romînă), „apă". Toponimicul este localizat în apropiere de Deva, lîngă satul de astăzi Feredő-Gyógy, unde sînt şi acum izvoare termale. Că între toponimicele *Cernavodă*, *Carasu*, pe de o parte, şi toponimicul din Procopios, *Maurovalle*, pe de altă parte, există vreo legătură, aceasta se poate afirma cam în aceeaşi măsură în care se susţine că, de pildă, *Toplita* din Ardeal este aceeaşi cu *Ad aquas caldas* din vechime.

https://biblioteca-digitala.ro

La p. 37 este amintit toponimicul *Hangu*, pus de autor în legătură cu magh. *hang* „ton". Într-o notă etimologică, publicată în „Studii şi cercetări ştiinţifice", an. VI, nr. 3–4, Iaşi, 1955, p. 239 şi urm., am încercat să dovedesc mai pe larg că pentru explicarea lui trebuie să se pornească de la alt apelativ, tot de origine maghiară, şi anume de la *hanga* cu sensul de „şes, cîmpie întinsă, mărăciniş". În acest sens pledează formaţia *Sesul Hangului* (tautologie toponimică, întocmai ca şi cele discutate de I. Iordan, în lucrarea de faţă, la p. 9, precum şi în alte locuri) avînd ca punct de plecare forma reliefului denumit astfel, apoi atestarea cuvîntului *hangă* în cronica atribuită lui Muste, într-un pasaj care referă chiar la regiunea unde-i toponimicul nostru. (În cronică el este apelativ; *Dicţionarul Academiei* îl pune în legătură cu magh. *hanga* „cîmpie, şes"). În sprijinul acestei etimologii mai sînt invocate şi alte fapte. La cele spuse acolo, am avea de adăugat că în raionul Fălticeni, satul Dolheşti există un şes numit *La Hangu*, pe Valea Şomuzului. Şi tot la cele spuse acolo, mai adăugăm că trecerea substantivului *hangă* de la declinarea I la declinarea a II-a, o dată cu schimbarea genului, se va fi petrecut prin influenţa apelativului *hang* cu sensul de „sunet, ecou, ton", rămas pînă astăzi ca apelativ în limba romînă, după ce termenul cu sensul de „şes, cîmpie" a fost uitat.

La p. 53, unde sînt date sinonimele toponimicului *Hotar*, putem adăuga toponimicul *Linia Somieră*, un hotar care desparte două păduri în raza satului Voineşti-Iaşi. Al doilea cuvînt ar putea fi pus în legătură cu un termen francez, *sommier*, însemnînd „catastif", care va fi fost poate folosit în secolul trecut în Moldova, cînd apar multe catastife sau catagrafii, de către inginerii hotarnici. Se ştie că după desfiinţarea şcolii de ingineri hotarnici a lui Gh. Asachi, foarte mulţi tineri au făcut studii de acest fel în Franţa. Alte fapte în sprijinul acestei ipoteze nu pot fi invocate deocamdată.

La discuţia numelui *Dunării* şi a altor toponimice avînd la bază un radical care înseamnă „a curge" (v. nota de la p. 70–71), autorul, ocupîndu-se de chestiunea numelor de rîuri sau de fluvii devenite apelative (*prut* „apă curgătoare mare, baltă etc.", *jiţu* rîu în genere" etc.), spune despre *Dunăre* „că n-a suferit încă (fără să fim totuşi absolut siguri) această modificare, dar se întrebuinţează în formulele expresive ca *a se mînia Dunăre, a curge Dunăre*... unde începutul procesului semantic este foarte clar" (p. 71).

De la un informator ocazional, originar din satul Gropeni, raionul Brăila, regiunea Galaţi, am notat apelativul *dunîri*, folosit prin partea locului pentru a denumi o ramificaţie de-a Dunării, o gîrlă cu apă: „am mers mai încolo şi-am dat de altă *dunîri*"; „o *dunîri* mică se numeşte *vîlciu* (accentul pe prima silabă, iar *î* şi *u*, consonanţi). Informatorul a mai precizat că în satul său prin *gîrlă* se înţelege „Dunărea aia mare". Aşadar, şi aici a avut loc acelaşi proces semantic bănuit de I. Iordan. Cu acest prilej, vrem să adăugăm că în aceeaşi localitate, aşezată pe malul Dunării, cuvîntul *prival*, care apare în toponimie „de preferinţă în regiunile udate de Dunăre", cum spune I. Iordan (p. 38, nota 5) are sensul de „baltă adîncă pînă la piept, unde se găseşte peşte". Acest sens diferă de acela dat de Porucic, *Termeni entopici*..., pe care s-a bazat I. Iordan cînd a trecut toponimicul *Privalul* printre numiri topice ca *Bălbăitoarea, Clopotiva, Haoîrna, Larma, Sunătoarea* etc. La Porucic, într-adevăr, este dat sensul de „locul unde se poate acosta pe malul apei curgătoare; cascadă". *Privalul* este, dimpotrivă, o apă stătătoare, o baltă. Toponimicul caracterizează regiunea Galaţi şi, în afară de cele amintite de I. Iordan, *loc. cit.*, mai pot fi adăugate următoarele patru, toate pe porţiunea Dunării din dreptul satului Gropeni: *Privalul Veriga, Privalul Dobîrta, Privalul Bazînul* şi *Privalul Pántia*. Apropiate ca sens cu *privalul* sînt, în aceeaşi localitate, *japşa, groapa, iezărul*, foarte frecvente ca toponimice. În raza aceleiaşi comune, am notat şapte *gropi* de acest fel, lacuri rămase după retragerea apelor Dunării (de aici trebuie să derive şi numele satului: *Gropeni*); *Groapa Bordea, Groapa Cosniţii, Groapa lui Moş Badea, Groapa Sîngirului* (accentul pe prima silabă), *Groapa Mocanului* (unde s-a înecat un mocan), *Groapa Budoiului, Groapa Băşina*. Mai puţin numeroase sînt *jăpşile: Japşa Meilor* şi *Japşa Dobîrta*, (probabil aceeaşi cu *Privalul Dobîrta* de mai sus). În schimb *iezărul*, explicat de către informator ca „*gol*ş cu apă", adică „baltă pe valea Dunării fără stuf sau ţipirig într-însa", apare de mai multe ori: *Iezărul Chituliţii, Iezărul Căţeaua, Iezărul Somnorosu, Iezărul Rătunda, Iezărul Lungu, Iezărul Cornoiu, Iezărul Veselitilor Iezărul Ciulinii Mari, Iezărul Ciulinii Mici, Iezărul Terteleciu, Iezerul Glăvăneţile, Iezărul Babalecu, Iezărul Rîşniţilor, Iezărul Bundilor, Iezărul Vlaca, Iezărul Lupoiu*. Toate acestea în balta Dunării din apropierea unei singure localităţi. Şi desigur că aici n-au fost trecute toate. De aceea ne putem da seama cîtă dreptate are I. Iordan cînd afirmă, în *Introducere*, p. XVI, discutînd modul cum a recoltat materialul toponomastic, că „înregistrarea

https://biblioteca-digitala.ro

tuturor numelor de locuri iese din sfera posibilităţilor, nu numai pentru un teritoriu, atît de întins, cum este acela al ţării noastre, ci chiar pentru o regiune mult mai restrînsă".

Toponimicele pomenite ar trebui incluse toate printre sinonimele lui *Baltă* (la p. 33–36, unde-i trecut numai *Japşă*) şi în primul rînd toponimicele care conţin apelativul *prioal*, al căror loc alături de numiri ca *Larma*, *Bălbăitoarea* etc., nu-i deloc indicat. Toponimicele derivate de la *iezer* sînt trecute de autor printre sinonimele lui *lazul* (p. 54), dar ele pot sta, ca şi cele de mai sus, tot sub cuvîntul *Baltă*. De altfel, o grupare după sens, în modul cel mai riguros, a toponimicelor care sînt sinonime cu cuvîntul *b.lta* şi a celor care pleacă de la termenul *laz*, este mai greu de realizat şi de aceea credem că mai nimerit ar fi fost ca ele să fie grupate într-un singur loc.

La informaţia dată în nota 4 de la pagina 77, că toponimicul *Suceava* a fost apropiat înaintea lui Drăganu de către N. Costin de apelativul maghiar *szücs* „blănar" („Soci se chiamă ungureşte cojocar, iară Suceava cojocărie"), adăugăm că mai înainte de aceasta a fost făcută aceeaşi apropiere de către Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*: „aşijderea Suceava scrie că o au descălecat nişte cojocari ungureşti, ce să cheamă pre limba lor suci, iar Suceava pre limba ungurească se chiamă cojocărie" (p. 65, ed. P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1956). Din citat rezultă că această explicaţie e mai veche chiar decît Grigore Ureche, căci el o va fi găsit în Letopiseţul moldovenesc al lui Eustratie Logofătul, care s-a pierdut. P. P. Panaitescu atribuie pasajul lui Simion Dascălu.

În paragraful „Nume topice care arată o înşuşire a locului", printre sinonimele toponimice ale lui *ascuţit(ă)*, trebuie trecut, alături de *Ostra*, de origine slavă, şi *Hîgheşul*, de origine maghiară. Toponimicul denumeşte un munte cu vîrful ascuţit, situat în stînga şoselei care duce de la localitatea Ceahlău înspre Tulgheş, pe Valea Bistricioarei. Din magh. *hegyes* „ascuţit, cu vîrf" (vezi şi *Notele etimologice* amintite, la p. 234).

Există şi un alt sens a cuvîntului *praoăţ*, în afară de cel originar (v. sl. *pravьcь* „drum drept") pentru care I. Iordan trimite la V. Bogrea, *Dacoromania*, IV, p. 178, şi în afară de acela dat de Tiktin în *Dicţionarul* său (*praoăţ* = scop, scop final), însoţit de citate din literatura veche. L-am notat de la un subiect din Drăgăneşti de Olt regiunea Bucureşti: *praoăţ* „proţăpelul de la rotila plugului de care se anină tînjala". Sensul acesta este ulterior şi se explică uşor dacă ţinem seama că proţăpelul plugului poate fi mişcat în dreapta sau în stînga pe un fier în formă de potcoavă, cu găuri, astfel ca plugul să poată merge drept pe brazdă. Deşi l-am consemnat aici, nu credem că acest sens restrîns poate fi luat în consideraţie în explicarea toponimicului *Praoăţul*, pentru care I. Iordan, după V. Bogrea, invocă pe sl. *pravьcь* „drum drept".

Pe bună dreptate afirmă acad. I. Iordan (p. 104 ; v. şi nota 2) că toponimicul *Sarul* din depresiunea Dornelor are ca punct de plecare un apelativ *şar* (< sl. *şarъ* „culoare"), cu care este denumit un teren roşietic, ce conţine mult arsenic, din apropiere comunei Şarul Dornei (Dicţionarul geografic dă această informaţie). Într-adevăr, cu prilejul unor anchete dialectale efectuate aici, a fost notat cuvîntul cu acelaşi sens. În alte cazuri, spune autorul, în toponimia macedoromînă , dar şi în cea dacoromînă, poate fi luat în consideraţie şi lat. *serra* > *sară* „crestătură". Cu privire la aceasta, notăm aici următoarele consideraţii ale lui E. Bourciez, *É éments de linguistique romane*, Paris, 1946, p. 210: „Une des métaphores les plus heureuses et les plus répandues est celle qui a fait comparer une chaîne de montagnes à la lame dentelée d'une scie : depuis l'Orient (mr. *sară*) et le Fioul, on trouve la trace à travers l'Italie du Nord et le long de la Méditerranée y compris la Corse, jusque dans les régions ibériques où elle devait solidement s'impanter (esp. *sierra*, ptg. prov. *serra*)".

Cu privire la toponimicul *Posada*, discutat de I. Iordan în pragraful „Toponimice care se referă la organizarea fiscală din secolele trecute" (capitolul *Sociale*), pot fi văzute acum şi cele spuse de C. Turcu într-un studiu dedicat special acestui termen vechi cu accepţii diferite, intitulat *Contribuţii la cunoaşterea posadei*, *Studii şi cercetări ştiinţifice*, Seria III (Ştiinţe sociale), 3–4, anul V, iulie–decembrie, Iaşi 1954, p. 401–418 Pe baza unor documente nediscutate, în care apare cuvîntul, autorul urmăreşte evoluţia sensului termenului *posadă* în toponimia noastră, precum şi schimbările de sens suferite de apelativ în decursul timpurilor.

Toponimicele *Sărăcineanca*, *Sărăcineşti* etc. p. 241, sînt puse în legătură cu ital. *saracino* „despre popoarele musulmane care cuceriseră în evul mediu litoralul Mării Mediterane", „*Saracin*" (la origine, Arab, apoi mahomedan în general). Nu ne putem da seama de valoarea acestei apropieri etimologice. Consemnăm însă faptul că la I. Mihaly, *Diplome maramureşene*, apare numele unei vechi familii de boieri de origine romî-

https://biblioteca-digitala.ro

nească, *Sărăcin* (v. P. P. Panaitescu, *Interpretări romînești*, Bucureşti, 1947, p. 55). Acest nume poate avea legătură directă cu termenul italian pomenit mai sus, iar unele dintre toponimicele de felul celor citate trebuie considerate şi ca fiind creaţii de la acest nume propriu cu ajutorul sufixelor toponimice *-ean* sau *-eşti* etc.

Printre sinonimele toponimicului *Şanţul* (p. 267, capitolul *Istorice*) nu-i trecut *Hindechi* sau *Hindîchi*, desigur pentru că el nu a fost înregistrat în dicţionarele topografice consultate de autor. Toponimicul există în raza satului Voineşti-Iaşi. El este de origine turcească, *hendek* sau *handak* „şanţ de întărire". La Neculce: „Au făcut *hendechiu* împrejurul taberii". Alte citate din texte vechi sau mai apropiate de noi, vezi în *Dicţionarul Academiei*. În Dacoromania, III, p. 422, V. Bogrea pomeneşte, discutînd toponimicul *Troianul*, şi de *hindîchiul lui Traian*, care apare la Amiras. Sub *Troianul* (p. 267–268 din lucrarea *Nume de locuri...*) trebuie adăugate şi informaţiile, extrem de bogate, adunate de V. Bogrea, în legătură cu sinonimele acestui toponimic.

Nu încape îndoială că noua lucrare a acad. I. Iordan marchează un moment important în evoluţia cercetărilor toponomastice romîneşti. În acest domeniu însă sînt încă multe lucruri de făcut. În primul rînd trebuie biruită greutatea adunării materialui de nume topice. Dicţionarele topografice existente nu cuprind decît foarte puţine toponimice. După Th. Capidan, acestea nu ar constitui decît 20% din tot materialul existent pe teren. Situaţia de aici se prezintă ca şi în cazul studiilor de lexicologie. Acestea au putut să progreseze numai după ce au fost adunate de către cercetători cît mai numeroase cuvinte din graiurile populare sau din textele vechi. Din acest punct de vedere, credem că ideea exprimată în 1948 de Th. Capidan, în articolul său *Les noms géographiques de Roumaine et le dictionnaire toponymique roumain*, trebuie să devină actuală pentru lingviştii noştri. Capidan vede în acest dicţionar toponimic, pe care el îl deosebea de dicţionarele topografice existente, o operă căreia trebuiau să i se dedice numeroşi lingvişti. La baza întregii lucrări trebuiau să stea anchetele pe teren, făcute cu ajutorul unor chestionare anume întocmite, pentru înregistrarea, pe cît posibil, în transcrierea fonetică, a tuturor numirilor de locuri (ape, munţi, dealuri, peşteri, localităţi etc.) cunoscute de romîni. O asemenea muncă nu ar putea fi întreprinsă astăzi decît sub auspiciile Academiei R. P. R. Această acţiune trebuie dublată de cercetarea îndelungată a documentelor şi cronicilor noastre, a hărţilor celor mai vechi etc. Asupra marei însemnătăţi a acestei lucrări nu credem că este nevoie să ne mai oprim acum. *Dicţionarul toponimic romîn* rămîne una din marile lucrări de colaborare care va trebui să fie făcută.

V. Arvinte

https://biblioteca-digitala.ro